

kade političkog sistema. Pokrajine su ne samo ustavnom definicijom već i čitavom konstitucijom sistema vlasti (zakonodavne, izvršne i sudske) potpuno uobličile svoj suverenitet.

Monografija Slobodana Bjelice verodostojno i upečatljivo osvetljava mnoge nepoznate detalje koji su doveli do ustavnih rešenja 1974. godine. Ta rešenja biće pokretač duboke političke krize koja je odnose Srbije i njenih pokrajina dovela do tačke usijanjanja i na istorijsku pozornicu izvela Slobodana Miloševića. Stručna javnost može samo s nestrpljenjem da iščekuje drugu knjigu kolege Bjelice.

Kosta Nikolić

Slavica Popović Filipović, HRABROST IZMEĐU REDOVA, ANI HRISTIĆ U SRBIJI I VREME ODVAŽNIH, Beograd, Društvo istoričara Srbije „Stojan Novaković“, 2015, 500.

Saga porodice Hristić, jedne od najuglednijih porodica u Srbiji 19. i 20. veka, ispričana kroz biografiju Ani Hristić baca nov pogled na društvenu istoriju Kraljevine Srbije. Iza prvog pogleda koji se najčešće zaustavlja na političkoj ili vojnoj istoriji ovog burnog razdoblja, interesovanje za druge delatnosti se uglavnom gubi. Tek nedavno počeli smo da otkrivamo i dublje istražujemo i onaj drugi tok istorije – rad i život znamenitih Srpkinja. One su, mada nepravedno zaboravljene, ostavile neizbrisiv pečat spasavajući veliki broj života, nudeći spas napuštenima, boreći se za prava žena.

Okupljajući na jednom mestu sve potomke Nikole Hristića, njihove supružnike i potomke, gospođa Slavica Popović Filipović je dala lep pregled srpske građanske porodice na razmeđu

19. i 20. veka. Školovanje dece je bio jedan od glavnih ciljeva roditelja, pa se sve činilo da, kako muška, tako sve više i ženska deca dobiju solidno obrazovanje. Porodične veze spojile su članove porodice Hristić sa naučnicima, književnicima, lekarima, Srbima, Ircima. Takva raznolikost je postala bogatstvo ove porodice koja pri tom nikada nije zaboravljala patriotizam i čiji su članovi u svakom ratu davali svoj vojni, diplomatski ili humanitarni doprinos.

Autorka proširuje svoje traganje i na delatnost različitih humanitarnih, patriotskih udruženja i društava koja se bore za prava žena. Opisujući život i delo znamenitih Srpkinja, poput Katarine Milovuk, Stanke Lozanić, Savke Subotić, Ljubice Luković, Delfe Ivanić i drugih, ona navodi nesebične primere društvene angažovanosti i visoke svesti o ulozi žene u srpskom društvu. Naročito je istaknuta njihova humanitarna delatnost tokom balkanskih ratova i Prvog svetskog rata. Posebnu dragocennost ovog dela čine citirani zapisi koje su o požrtvovanim Srpkinjama ostavile njihove savremenice, poput Fani Koplend, ledi Pedžet, Stele Majl Franklin. Ni savremenici ovog vremena nisu ostali ravnodušni prema herojstvima srpskih žena, pa ih tako Anri Barbi, francuski književnik i novinar, uzvišeno opisuje kao da je reč o božanstvima iz grčkih tragedija. Posebnu draž ovog dela čine izvodi iz putopisa u kojima su stranci, poput Vilijema Tafnela, dali svoj sud i pogled na Srbiju na kraju 19. i početkom 20. veka. Veliki broj do sada nepoznatih ili malo poznatih imena srpskoj javnosti govorio je o Srbiji i Srbima, pa i Srpkinjama, veoma lepo, upoznavajući svoje sunarodnike sa ovim oblastima i ljudima.

Centralni deo knjige posvećen je nepravedno zaboravljenoj Srpkinji –

Ani Hristić, čije je delo upoznavalo, pre svega, javnost Velike Britanije sa Srbijom, a najviše sa delatnošću i životom Srpkinja. Njena borba za ženska prava odvela ju je i do mesta sekretara Svet-ske organizacije ženskog saveza u Vašingtonu. Zahvaljujući ovom angažovanju i dobrim vezama koje je održavala sa svojim rođakama, drugaricama i saborcima u Srbiji, ženska društva koja su se borila za ženska prava bila su i u njenoj domovini uvek na izvoru najnovijih informacija. Značajni su tekstovi koje je Ani Hristić pisala i objavljivala u Velikoj Britaniji za vreme balkanskih ratova, jer je njihovim objavljivanjem doprinela da se naklonost javnosti pridobije za ratne napore Kraljevine Srbije.

Opisujući delatnost Ani Hristić tokom Prvog svetskog rata, autorka daje iscrpan pregled rada stranih medicinskih misija u Srbiji. Uz obilje podataka, često do sada nepoznatih, opominje srpsku javnost na herojske dane koje smo zaboravili, na velike žrtve koje su mnogi stranci podneli pomažući Srbiji u najkritičnijim danima tokom Velikog rata. Posebno su značajni za istraživače odlomci iz dela savremenica ovih događaja koje opisuju svoj rad u Bolnici škotskih žena, a naročito ulogu dr Elsi Inglis. Omaž velikim dobročiniteljicama leđi Pedžet, Mabel Grujić, leđi Kaudri, podseća nas kako su srpski narod zavo-leli, kako su ga spasavali, hranili i nego-vali mnogi stranci. Zahvalnost koju su im tada iskazivali, potomci su prepustili zaboravu. Novi jubileji su bili dobar povod da njihova imena ponovo izgovorimo, reči hvale napišemo, a u sećanju ih zauvek zabeležimo.

Opisujući život Ani Hristić – koji je autorki poslužio kao crvena nit koja povezuje stvaranje ženskih pokreta kako u svetu tako i u Srbiji, borbu za

prava žena, ratne tragedije čiji je bila svedok – čitalac stiče širu sliku društvenog života Srpkinja krajem 19. i početkom 20. veka. Anin život je bio vrlo interesantan i bogat, pravi primer savremenih tokova i promena, pa zato i može da posluži kao priča-vodilja za razvoj i borbu za ženska prava. I sama u centru najvažnijih zbivanja, institucija, prijatelj mnogih značajnih žena u Evropi i Americi, ona je uvek ostajala i Srpkinja koja se bori i za prava svojih srpskih sestara. Dajući pregled objavljenih radova i govora Ani Hristić, autorka je dočarala značaj koji su ona i njena majka Besi imale za Srbiju ponajviše u vreme Velikog rata.

Jasmina Milanović

SENATORI KRALJEVINE JUGOSLAVIJE. BIOGRAFSKI LEKSIKON, ur. Momčilo Pavlović, Nebojša Stambolija, Milan Gulić, Institut za savremenu istoriju, Društvo istoričara Srbije „Stojan Novaković“, Hrvatski institut za povijest, Beograd 2016, 428.

Nedostatak finansijskih sredstava i nespремnost za timski rad ključni su faktori koji su uticali da u domaćoj istoriografiji pojedinačne biografije odnesu potpunu prevagu nad kolektivnim. Nedostaju nam kolektivne biografije ministara, narodnih poslanika, policajaca, vojnika, naučnika i drugih javnih delatnika koji nisu pripadali prvoj „petorci“ društvenog, političkog, ekonomskog i kulturnog života, a koji su svakako uticali na oblikovanje najrazličitijih istorijskih procesa i pojava u 20. veku na ovim prostorima.

Jedno od ostrva u ovom moru neznanja predstavlja najnovija publikacija *Senatori Kraljevine Jugoslavije. Biograf-*